

درس ۱۰

توان‌های اقتصادی ایران

در درس های گذشته خواندید که کشور عزیز ما به علت موقعیت نسبی و ریاضی، وجود ناهمواری ها، وضعیت آب و هوایی و جمعیت، توانمند، استعدادها و توان خاصی دارد.

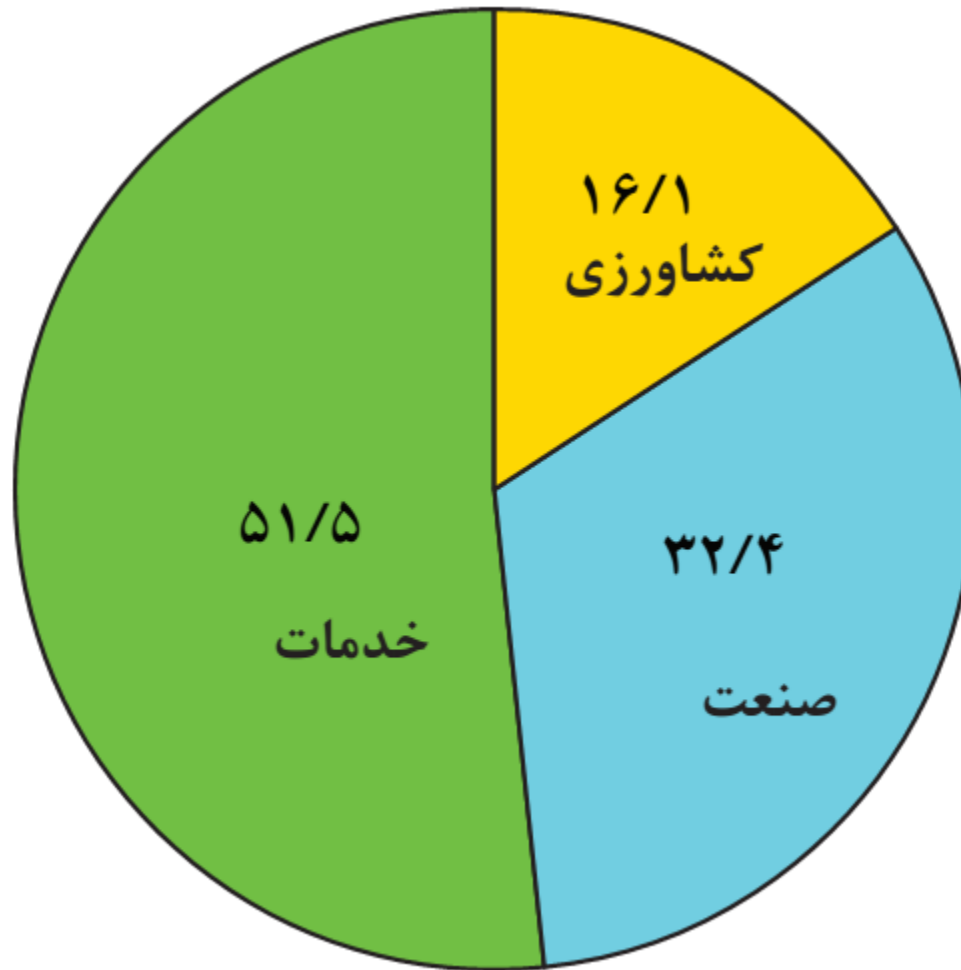
بهره گیری از توان های محیطی، با هدف **تأمین معاش** و توجه به **ابعاد مکانی** در برنامه ریزی ها، به **عدالت اجتماعی و اقتصادی** و **تعادل منطقه ای** انواع فعالیت ها منجر می شود.

ساماندهی فعالیت های انسان در مکان، **براساس توان محیطی** می تواند از **صدمات** ناشی از بهره گیری انسان از محیط بکاهد و زمینه های رسیدن به **توسعه پایدار** را فراهم سازد.

توسعه پایدار به معنای تأمین نیازهای امروز، بدون کاستن از توانمندی های نسل های آینده است.

بنابراین، **شناخت توان های جغرافیایی و درک صحیح ظرفیت های محیطی ایران**، راه حل مناسبی برای رسیدن به اهداف **توسعه پایدار** است.

در این درس با توان های اقتصادی، که می تواند در رسیدن ما به توسعه اقتصادی نقش مهمی داشته باشد، آشنا می شویم.

به نمودار بالا توجه کنید. چه نتیجه‌ای از آن می‌گیرید؟

یکی از اساسی ترین نیازهای انسان، نیاز به غذا است. به منظور برطرف کردن این نیاز، **شکلی از رابطه بین انسان و محیط طبیعی ایجاد شده است که آن را «کشاورزی» می نامیم.**

این بخش به دلیل ایفای نقش حیاتی در **تأمین مواد غذایی سالم، خودکفایی، ایجاد اشتغال** و بهره مندی صحیح از مواهب الهی مانند آب و خاک، در اقتصاد کشور نقش بسیار مهمی دارد. کشاورزی از فعالیت های اساسی و زیربنایی در اقتصاد ایران است که در سایه تلاش روستاییان زحمت کش محصولات با کیفیت به بازار عرضه می شود.

این بخش شامل فعالیت های گوناگونی است. مهم ترین فعالیت ها در این بخش عبارت است از: **زراعت، باغداری و دامداری**

پرورش دام - لرستان

کشت گندم - ملایر - همدان

باغ انگور - ارومیه - آذربایجان غربی

به تصاویر زیر نگاه کنید.
به نظر شما این فعالیت ها کدام یک از بخش های دیگر کشاورزی را پوشش می دهد؟
کدام شرایط اقلیمی و جغرافیایی در ایجاد این نوع فعالیت ها تأثیر گذار است؟

صنعت شیلات (پرورش و صید ماهی)

۱

زنبورداری و تولید عسل

۲

پرورش کرم ابریشم و تولید ابریشم

۳

تنوع وضعیت آب و هوایی در ایران، موقعیت مساعدی را برای تولید انواع محصولات زراعی فراهم آورده است.
انواع غلات، حبوبات، سبزیجات و محصولات جالیزی، نباتات علوفه ای و محصولات صنعتی، از جمله محصولاتی است که در اقصی نقاط ایران کشت می شود.

برداشت سیب زمینی - البرز

برداشت گندم - فارس

با اینکه فعالیت های زراعی در کشورمان بسیار گوناگون است، **محدودیت در منابع آب و خاک، بهره وری کم، وجود آفات و خسارات طبیعی، نوسانات آب و هوایی، بی ثباتی در قیمت محصولات** و... از جمله مشکلات تولیدات زراعی در کشور است که باعث شده است کشورمان در تأمین برخی محصولات زراعی به واردات وابسته باشد.

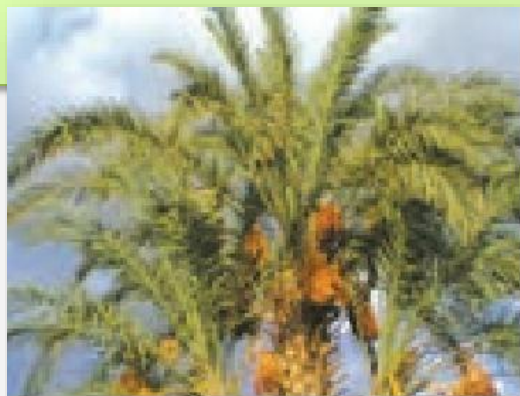

اختلاف شدید درجه حرارت روزانه و سالانه در نواحی مختلف ایران، سبب ایجاد تنوع فراوان در تولیدات باغی شده است.

کشور ما برای تولیدات باغی از مزیت های زیادی برخوردار است؛ زیرا امکان کشت انواع گوناگون میوه های سردسیری، نیمه گرمسیری و گرمسیری را دارد.

این بخش از کشاورزی، از مهم ترین اقلام صادراتی کشور است که هر ساله ارزش فراوانی را وارد کشور می کند. گونه های بی نظیری مانند **پسته، انار و خرمای ایرانی در جهان بی همتاست.**

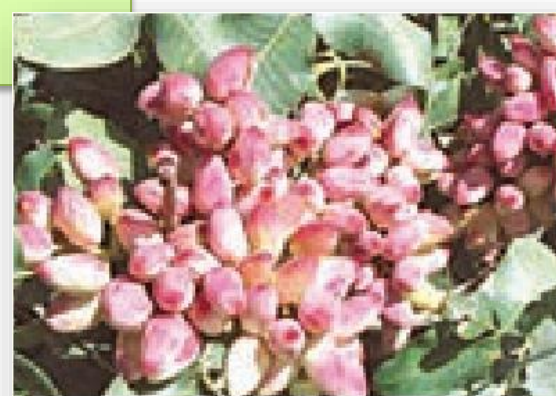
باغداری

خرما - آبپخش - بوشهر

انار ساوه - مرکزی

پسته - رفسنجان - کرمان

با توجه به استعدادهای متفاوت نواحی مختلف کشور در زمینه تولیدات باغی، هر استانی میوه های ویژه خود را تولید می کند.
جدول زیر، پراکندگی تولید سالانه میوه را در کشور ما نشان می دهد.

نام محصول	میزان تولید (میلیون تن)	استان های اصلی تولید کننده
سیب درختی	۳/۴	آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، تهران، فارس
انگور	۳/۱	فارس، همدان، خراسان رضوی، قزوین
پرتقال	۱/۹	مازندران، فارس، کرمان
خرما	۱/۱	کرمان، سیستان و بلوچستان، خوزستان، بوشهر
انار	۹	فارس، مرکزی، خراسان رضوی، یزد
پسته	۲۴	کرمان، خراسان رضوی، یزد، فارس

امروزه با توجه به مشکل کاهش منابع آبی کشور، توصیه می شود محور توسعه کشاورزی از **زراعت به توسعه باغداری** با **روش های مدرن آبیاری** تغییر یابد.

این موضوع را در کلاس طرح نموده و در مورد آن بحث کنید.

استفاده از کشت گلخانه ای، یکی از روش هایی است که بین باغداران ایرانی رایج شده است؛ زیرا مزایای فراوانی دارد؛ از جمله:

۱- کاهش مصرف آب

۲- تولید در همه طول سال و همه جا

۳- کنترل بهتر وضعیت کشت

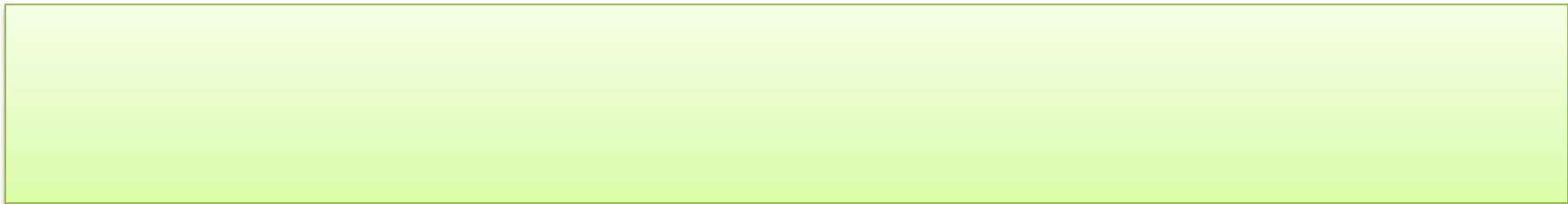

- ۱- علت و تنوع پراکندگی محصولات باغی و زراعی را در استان خود بررسی کنید.
- ۲- آیا در استان محل زندگی شما کشت گلخانه‌ای رواج دارد؟ چه نوع محصولی در آنجا کشت می‌شود؟

دامداری

بسیاری از مواد غذایی که ما مصرف می کنیم، مستقیم یا غیرمستقیم از راه دامداری به دست می آید.

گسترده‌گی زیاد در عرض جغرافیایی، وجود گونه های متنوع دامی، تنوع اقلیمی و تنوع گونه های گیاهی، وضع مناسبی را برای کشورمان به منظور پرورش انواع دام فراهم کرده است.

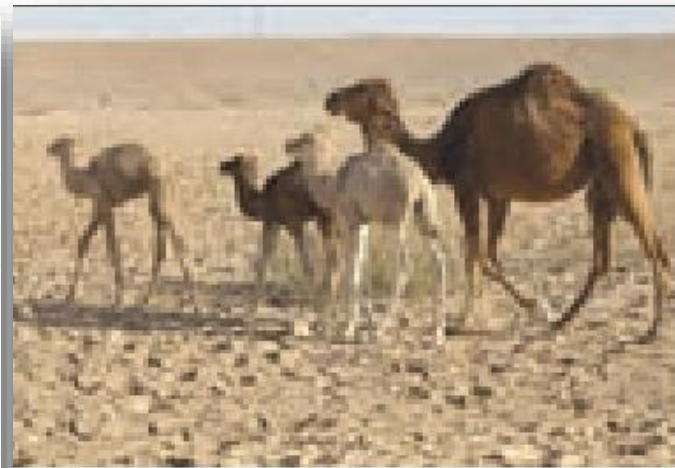
علاوه بر آن روند روبه رشد **صنایع تبدیلی، وجود نیروی انسانی متخصص و ماهر و استفاده از روش های علمی** در مجموع، باعث رشد این بخش از اقتصاد کشور ما شده است.

پرورش بلدرچین - گالیکش - استان گلستان

پرورش شترمرغ - استان اصفهان

پرورش شتر - استان هرمزگان

تولید محصولات دامی باعث رونق صنایع غذایی در کشور شده است. این صنایع در اقتصاد غذایی، اشتغال، تولید ناخالص داخلی، امنیت غذایی و صادرات کشور نقش مهمی دارد.

یکی از تولیدکنندگان محصولات دامی، **عشایر** غیور و زحمتکش هستند، هر چند جمعیت عشایری کمتر از ۲٪ از جمعیت کشور است، آنان ۲۵٪ واحد دامی و ۲۰٪ تولید پروتئین مربوط به دام را به خود اختصاص داده اند.

فعالیت

- ۱- در استان محل زندگی شما کدام گروه از تولیدات دامی و صنایع غذایی وجود دارد؟
- ۲- آیا ارتباطی بین توان محیطی محل زندگی شما با این فعالیت‌ها وجود دارد؟

صنعت شامل مجموعه فعالیت هایی است که به تغییر شکل فیزیکی یا شیمیایی مواد مختلف و تبدیل آنها به محصولات جدید منجر می شود؛ اعم از اینکه این تغییرات با دست یا ماشین در کارگاه و یا منزل انجام شود.

بخش صنعت، محرک اصلی رشد، موفقیت و نوآوری کشورها به شمار می رود.

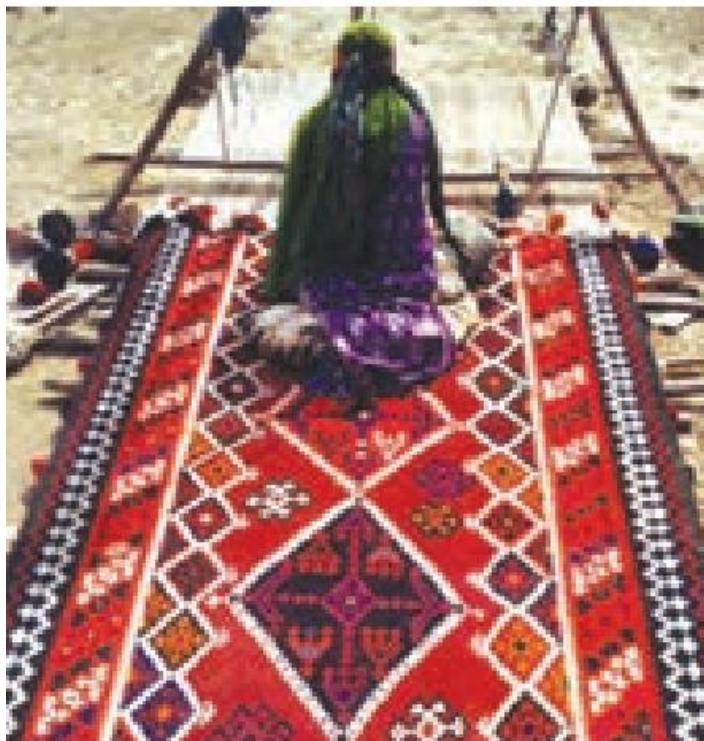
فعالیت در این بخش به ایجاد اشتغال منجر خواهد شد. بسیاری از مشاغل به طور مستقیم یا غیرمستقیم به صنعت وابسته است. بخش صنعت در تجارت، تحقیق، توسعه و بهره وری سهم قابل توجهی دارد.

صنایع اصلی کشور را می توانیم به دو گروه «صنایع دستی» و «صنایع ماشینی» تقسیم بندی کنیم.

تقسیم بندی صنایع در ایران

به آن دسته از فعالیت هایی گفته می شود
که عمدتاً با استفاده از مواد اولیه بومی و به کارگیری ابزار و
وسایل ساده دستی، در قسمتی از مراحل اساسی تولید و به
ساخت محصولی منجر می شود
که در هر واحد آن ذوق هنری و خلاقیت فکری صنعتگر به
گونه ای تجلی می یابد.

صنایع دستی

به تصاویر زیر نگاه کنید. آیا تصاویر زیر می تواند فرهنگ و دیدگاه مناطق تولیدکننده آن را نشان دهد؟

کارگاه سفال - لالچین - همدان

کارگاه شیشه‌گری - اسلام شهر - تهران

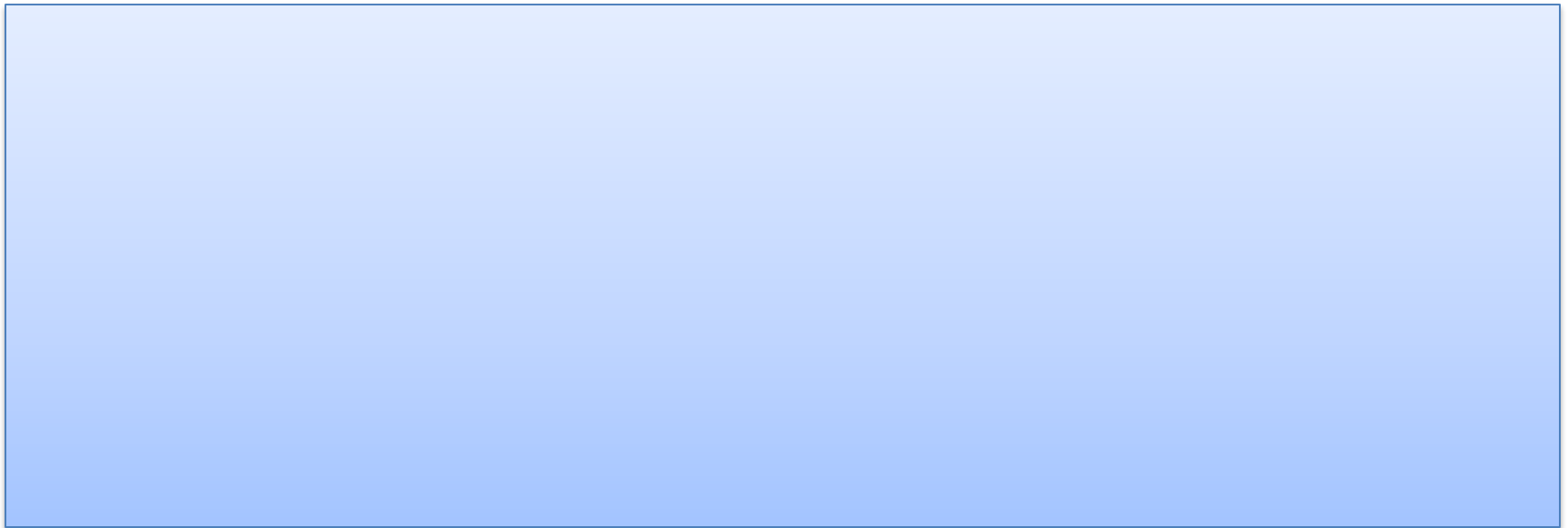
یکی از صنایع دستی مهم ایران **فرش دستبافت** است. کشور ما یکی از صادرکنندگان عمده این فرش در جهان است که به دلیل **بافت و نقش و نگار خاص**، از اهمیت و شهرت بین المللی برخوردار است.

کدام صنایع دستی در محل زندگی شما پر رونق است؟ چرا؟

شامل صنایع نفت و گاز، پتروشیمی، فلزات اساسی،
خودروسازی، ماشین سازی، صنایع شیمیایی و صنایع
غذایی می شود.

صنایع ماشینی

تولید فولاد - اهواز

ذوب آهن - اصفهان

ذوب آهن - اصفهان

صنایع فلزات اساسی

صنایع مربوط به فلزات اساسی، از جمله صنایع ماشینی است که شامل صنعت فولاد، آلومینیوم، مس، سرب و روی می شود. بخش زیادی از صادرات غیرنفتی کشور را این بخش صنعتی پوشش می دهد.

از جمله صنایع مهم کشورمان **صنعت پتروشیمی** است که بعد از نفت و گاز، بزرگ ترین بخش صنعتی کشور به شمار می رود.

مواد پتروشیمی در تولید انواع **لاستیک، پلاستیک، شوینده، چسب، کود، رنگ، الیاف مصنوعی** و... کاربرد دارد.

پتروشیمی - بندر امام خمینی

صنایع پتروشیمی

صنعت خودروسازی یکی از شاخه های توسعه یافتگی کشور است که می تواند فرصت های شغلی بسیاری برای کشور فراهم آورد و از جمله صنایعی است که در سند چشم انداز به آن توجه خاصی شده است.

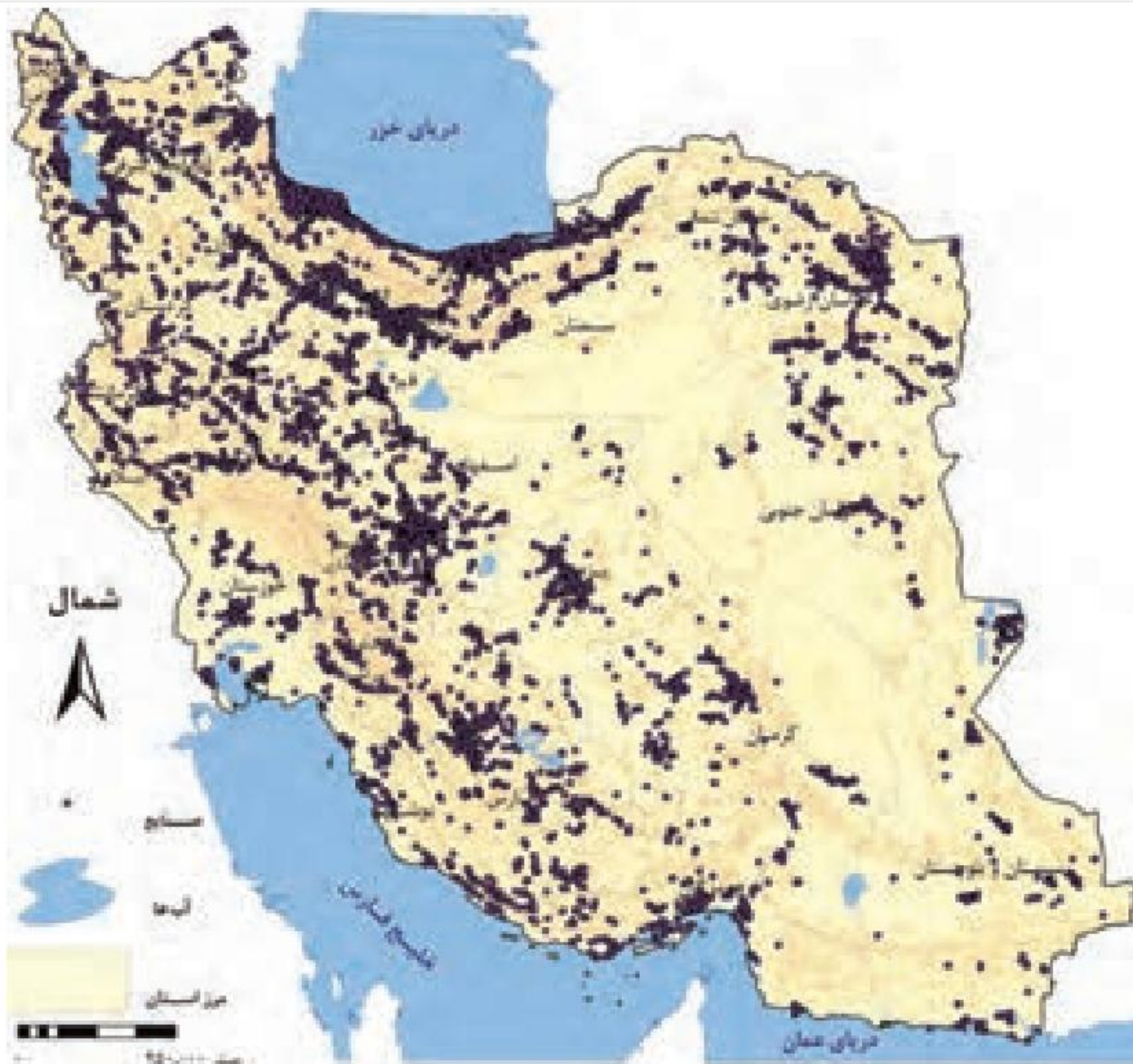
دو شرکت بزرگ **ایران خودرو** و **پارس خودرو (سایپا)** بخش عمده ای از خودروهای کشور را تولید می کنند.

در استان شما کدام صنایع ماشینی وجود دارد؟ دلایل تولید این محصولات را بیان کنید.

نقشه پراکندگی صنایع ایران

معادن

ایران یکی از کهن ترین تمدن های جهانی در کشف معدن است و امروزه با وجود بیش از ۷۰ نوع ماده معدنی، یکی از قدرت های برتر معدنی جهان است. در کشور ما موادی مانند نفت، گاز، بوکسیت، مس، روی، سرب، سنگ آهن و... وجود دارد.

هم چنین بخش معدن یکی از بخش های مهم اشتغال در کشورمان است. استان های یزد، کرمان و اصفهان بیشترین شاغلان بخش معدن کشور را دارند.

عدم تعادل در پراکندگی قطبهای صنعتی در سطح کشور نشان می دهد که به **توان و ظرفیت های محیطی ایران** به طور کامل توجه نشده است.

به طور مثال می توان به نواحی شرقی و مرکزی کشور اشاره کرد که از نظر ذخایر و مواد اولیه غنی هستند ولی به دلیل این که به صورت محدود مورد بهره برداری قرار گرفته اند با رشد صنعتی روبه رونبوده اند.

اگر در استفاده از منابع طبیعی، ویژگی ها و توان محیطی آن منطقه مورد بررسی قرار گیرد، همه مناطق کشور می توانند متناسب با امکان های طبیعی و انسانی خود توسعه یابند.

به زنجیره فعالیت های مالی، مدیریتی،
بهداشتی، آموزشی، انتظامی، اطلاعاتی،
گردشگری، تجارت و بازرگانی که به طور
غیرمستقیم در بهبود کیفیت و کمیت
تولیدات کشور مؤثرند، **«خدمات»**
گویند.

این خدمات در کشور ما به وسیله بخش
خصوصی و دولتی به مردم عرضه می
شود.

خدمات

به تصاویر زیر نگاه کنید و نوع خدمات آنها را تعیین کنید.

درمانی

آموزشی

بانکی

یکی از خدمات مهم، که امروزه مورد توجه بسیاری از کشورها قرار دارد، گردشگری است.

گردشگری در ردیف شغل های **پر درآمد ، پاک و کم هزینه** است که برای کشور میزبان می تواند **اشتغال زایی، توسعه و رونق اقتصادی، و ارتباطات جهانی سازنده** ایجاد کند.

گردشگری

کشور ما برای جذب گردشگران داخلی یا خارجی توانمندی های فراوانی دارد؛ به شکلی که **سازمان جهانی گردشگری (UNWTO)** ایران را از نظر جاذبه های طبیعی، در **رتبه پنجم** و از نظر جاذبه های تاریخی و فرهنگی در **رتبه دهم** جهانی قرار داده است.

سازمان جهانی گردشگری به اختصار (UNWTO)مستقر در شهر مادرید اسپانیا، یکی از نمایندگی‌های سازمان ملل است که در رابطه با امور جهان گردی تحقیق می‌کند و سالانه گزارشی نیز منتشر می‌کند.

۱- موقعیت ریاضی کشورمان و گستردگی آن در عرض جغرافیایی باعث **تنوع اقلیمی و چشم اندازهای طبیعی** شده است.

۲- پیکره بندی طبیعی این سرزمین، **برخورداری از موقعیت دریایی و خشکی، وجود کوه های بلند، دشت های وسیع، سواحل گوناگون و بیابان های شگفت انگیز گردشگری زمین گردی (ژئوتوریسم)** را ایجاد کرده است.

۳- تنوع زیستی ایران با وجود زیست بوم های بسیار گوناگون گیاهی و جانوری در کشور برای گردشگری علمی و طبیعت گردی بسیار مناسب است.

۴- **تنوع قومی و فرهنگی در کشور** که به همراه خود مجموعه ای از آیین ها، لباس ها، خوراکی ها، آهنگ ها، مراسم و گویش های محلی را ایجاد کرده و زمینه های گردشگری اجتماعی - فرهنگی را فراهم آورده است.

۵- در کشور ما بیش از ۶۰ **انواع صنایع دستی** وجود دارد که این توانمندی، گردشگران علاقه مند خاص خود را دارد.

۶- **وجود تمدنی با ریشه هایی در اعماق تاریخ**، از هزاره های قبل از میلاد تا کنون، کشور ما را به یکی از خاستگاه های تمدن بشری تبدیل نموده است که پیامد آن، وجود بیش از **یک میلیون اثر باستانی و تاریخی** در کشور است. این توانمندی، جاذب میلیون ها گردشگر، محقق و علاقه مند از داخل و خارج کشور است.

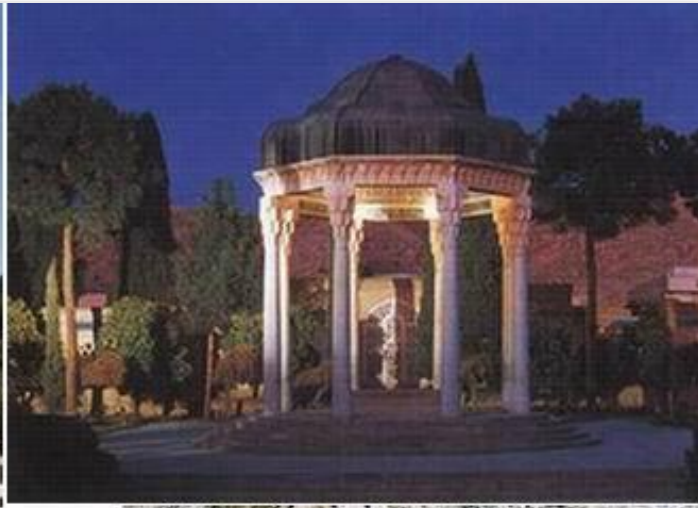
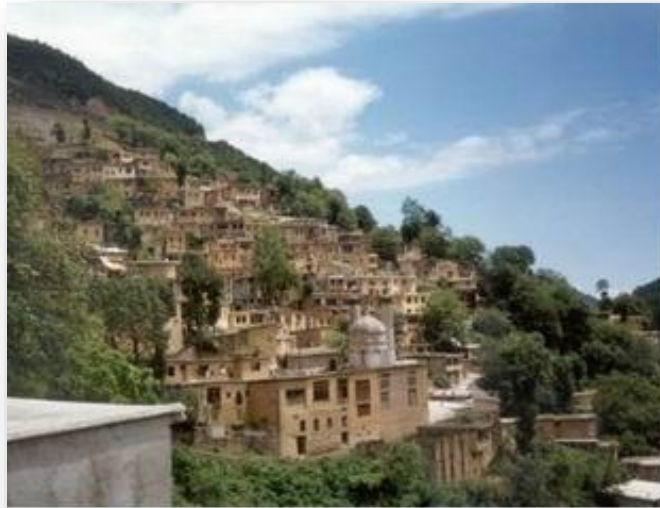
۷- وجود مراکز گوناگون فرهنگی **مانند موزه ها، جشنواره ها، نمایشگاه ها، مراکز علمی و تفریحی، مراکز خرید، مراکز درمانی** و... که هر کدام مقصد بسیاری از گردشگران داخلی و خارجی است.

۸- وجود مراکز ارزشمند دینی، مذهبی، زیارتگاهی و اماکن مقدس کشور

۱- با توجه به جاذبه‌های گردشگری ایران، هر یک از تصاویر بالا را شماره گذاری نمایید.

۲- در استان محل زندگی شما چه جاذبه‌های طبیعی و تاریخی و فرهنگی وجود دارد؟ آنها را در کلاس ارائه نمایید.

۳- به منظور حفظ و نگهداری این جاذبه‌ها چه اقداماتی می‌توان انجام داد؟

نمونه سوال

- ۱- هدف بهره گیری از توان های محیطی چیست؟
- ۲- توجه به ابعاد مکانی در برنامه ریزی ها چه نتایجی برای محیط دارد؟
- ۳- نتایج ساماندهی فعالیت های انسان در مکان براساس توان محیطی چه نتایجی را دارد؟
- ۴- توسعه پایدار را تعریف کنید.
- ۵- دوره حل مناسب برای رسیدن به اهداف توسعه پایدار چیست؟
- ۶- نقش کشاورزی در اقتصاد کشور را بنویسید.
- ۷- سه بخش اصلی کشاورزی را نام ببرید.
- ۸- مهم ترین محصولاتی که در اقصی نقاط ایران تولید می شود را نام ببرید.
- ۹- مهم ترین مشکلات تولیدات زراعی کشور را نام ببرید.
- ۱۰- علت تنوع فراوان در تولیدات باغی کشور چیست؟
- ۱۱- چرا کشور ما برای تولیدات باغی از مزیت های زیادی برخوردار است؟
- ۱۲- مهم ترین محصولات باغی ایران را نام ببرید.
- ۱۳- مزایای استفاده از کشت گلخانه ای را نام ببرید.
- ۱۴- چرا کشور ما از نظر تولیدات دامی وضع مناسبی دارد؟
- ۱۵- نقش عشایر در تولیدات دامی کشور را شرح دهید.
- ۱۶- صنعت را تعریف کنید.
- ۱۷- دو دسته صنایع اصلی کشور را نام ببرید.
- ۱۸- صنایع دستی را تعریف کنید.
- ۱۹- علل اهمیت فرش دستباف ایران چیست؟
- ۲۰- صنایع ماشینی شامل چه صنایعی است؟
- ۲۱- صنایع مربوط به فلزات اساسی را نام ببرید.
- ۲۲- کاربرد مواد پتروشیمی چیست؟
- ۲۳- دو شرکت خودروسازی ایران را نام ببرید.
- ۲۴- مهم ترین معادن ایران را نام ببرید.
- ۲۵- کدام استان ها دارای بیشترین شاغلان در بخش معدن می باشند؟
- ۲۶- علت عدم تعادل در پراکندگی جغرافیایی صنایع در کشور ما چیست؟
- ۲۷- خدمات چیست؟
- ۲۸- مزیت های شغل گردشگری را بنویسید.
- ۲۹- توانمندی های ایران در بخش گردشگری را بنویسید.

همیشه پیروز باشید

محسن یوسفی

۰۹۱۲۷۵۴۳۳۹۱